

ОЦІНКА ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОСТІ

©2021 ВЛАСОВА Н. О., П'ЯТАК Т. В.

УДК 336.671:658.14

JEL: G39

Власова Н. О., П'ятак Т. В. Оцінка впливу факторів внутрішнього середовища на фінансові результати підприємств промисловості

Основною метою проведеного дослідження стало виявлення впливу факторів внутрішнього середовища на формування фінансових результатів підприємств промисловості, кількісна оцінка сили їх впливу та визначення найбільш вагомих на сучасному етапі розвитку національної економіки. Актуальність даного прикладного дослідження полягає в тому, що знання про механізми дії внутрішніх факторів, безумовно, відіграють провідну роль з точки зору впливу саме керівництва на величину фінансових результатів окремих підприємств і в досягненні необхідного рівня доходності. У статті на прикладі логічно та статистично обґрунтованої вибіркової сукупності із 15 підприємств переробної промисловості м. Харкова за період 2016–2019 рр. проведено маржинальний аналіз, результати якого довели, що в сучасних мінливих умовах не простежується чітка залежність між обсягами виробництва, прибутками та складом операційних витрат. Проведений кореляційний аналіз дозволив простежити тісноту зв'язку між функціональними та факторними змінними. Функціональна група змінних являє собою систему послідовно сформованих у фінансовій звітності взаємопов'язаних показників фінансових результатів (від валового до чистого прибутку), віднесених до чистого доходу. Внутрішні фактори представлені трьома групами показників. Перша група включає систему з 10 показників, що характеризують рівень витрат та інших видів доходів у чистому доході підприємств. Друга група показників характеризує фізичну та фінансову структуру капіталу, ступінь участі банківських кредитів у фінансуванні підприємств. Третя група показників пов'язана з визначенням ефективності використання ресурсів. Результати проведеного дослідження свідчать про слабку участь основної операційної, а саме – виробничої діяльності, у формуванні фінансових результатів та чистого прибутку, а основну негативну роль відіграють витрати від іншої операційної, фінансової та інших видів діяльності. При цьому ефективність господарської діяльності практично не впливає на фінансові результати та прибутковість різних видів діяльності підприємств. Обґрунтовано необхідність удосконалення внутрішніх механізмів формування фінансових результатів та підвищення рівня прибутковості підприємств промисловості.

Ключові слова: фінансові результати, прибутковість, підприємства промисловості, фактори внутрішнього середовища, маржинальний аналіз, коефіцієнт кореляції, тіснота зв'язку.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-235-243>

Табл.: 4. **Бібл.:** 17.

Власова Наталія Олексіївна – кандидат економічних наук, професор, професор кафедри міжнародного бізнесу та фінансів, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Кирпичова, 2, Харків, 61002, Україна)

E-mail: nvlasova.vlasova1@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5156-973X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3612769/natalia-vlasova/>

П'ятак Тетяна Вікторівна – кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри міжнародного бізнесу та фінансів, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (вул. Кирпичова, 2, Харків, 61002, Україна)

E-mail: pyataktv63@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6149-7952>

UDC 336.671:658.14

JEL: G39

Vlasova N. O., Pyatak T. V. Assessing the Influence of Internal Environment Factors on the Formation of Financial Results of Industrial Enterprises

The main purpose of the carried out research was identification of the influence of internal environment factors on the formation of financial results of industrial enterprises, quantitative assessment of the strength of their influence, and determination of the most significant factors at the present stage of development of the national economy. The relevance of this applied research is that knowledge about the mechanisms of action of internal factors certainly plays a leading role precisely in terms of the influence of management on the value of financial results of individual enterprises and in achieving the required level of profitability. In the article, a margin analysis is carried out on the example of a logical and statistically substantiated sample of 15 enterprises of the processing industry in the city of Kharkiv for the period 2016-2019, the results of the analysis prove that in modern changing conditions there is no clear correlation between production volumes, profits, and the composition of operating costs. The carried out correlation analysis allowed to trace the closeness of relationship between the functional and the factor variables. The functional group of variables is a system of consistently formed in the financial statements of interrelated indicators of financial results (from gross to net profit) classified as net income. The internal factors are represented by three groups of indicators. The first group includes a system of 10 indicators that characterize the level of costs and other types of income in the net income of enterprises. The second group of indicators characterizes the physical and financial structure of capital, the degree of participation of bank loans in the financing of enterprises. The third group of indicators is related to determining the efficiency of resource use. The results of the carried out research indicate a weak participation of the main operating activity, namely, production activity, in the formation of financial results and net profit, and the main negative role is played by costs from other operational, financial and other types of activity. At this, the efficiency of economic activity practically does not affect the financial results and profitability of various types of activities of enterprises. The need to improve the internal mechanisms for the formation of financial results and increase the level of profitability of industrial enterprises is substantiated.

Keywords: financial results, profitability, industrial enterprises, internal environment factors, margin analysis, correlation coefficient, closeness of relationship.

Tabl.: 4. **Bibl.:** 17.

Vlasova Nataliya O. – PhD (Economics), Professor, Professor of the Department of International Business and Finance, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (2 Kyrpychova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: nvlasova.vlasova1@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5156-973X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3612769/natalia-vlasova/>

Piatak Tetiana V. – PhD (Engineering), Associate Professor, Professor of the Department of International Business and Finance, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (2 Kyrpychova Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: pyataktv63@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6149-7952>

Управління фінансовими результатами підприємств промисловості спрямовано на максимізацію їх розміру, оптимізацію розподілу та ефективне використання. Воно представляє собою багатогранний, комплексний процес розробки та прийняття управлінських рішень керівництвом підприємств за основними видами діяльності. Вирішальним напрямом управління є процес формування фінансових результатів, що спрямований на досягнення необхідного їх розміру за рахунок реалізації всіх резервів, перш за все, операційної діяльності, а також за рахунок фінансової й інвестиційної діяльності.

Формування фінансових результатів підприємств належить до найбільш складних проблем фінансового управління. Фінансові результати не тільки фокусують результати всіх видів діяльності підприємств, але водночас є необхідним джерелом самокупності та самофінансування; рентних, процентних і дивідендних виплат; створення резервних і страхових фондів. На величину фінансових результатів впливає безліч різноманітних факторів, що ускладнює процес управління, спрямований на досягнення необхідного їх розміру, темпів зростання, рівня рентабельності. Значну роль у системі факторів грають фактори внутрішнього середовища підприємств.

Раніше проведений авторами аналіз дозволив визначити взаємозв'язок процесу формування фінансових результатів у підприємствах промисловості з факторами макро- та мезосередовища [1; 2] у сучасних умовах розвитку національної економіки. Втрата промисловістю обсягів виробництва в останні роки (2012–2020 рр.) майже на 23,0% у порівняних цінах викликала й значне зменшення рівня дохідності більшості підприємств і галузі в цілому. Якщо у 2013 р. за рахунок підприємств промисловості формувалося 120,8% фінансових результатів до оподаткування підприємств усіх видів економічної діяльності України, тобто промисловість перекинула збитки інших галузей економіки, то у 2019 р. цей показник зменшився до 27,2% (за розрахунками авторів на основі [3]). Ці зміни значною мірою пов'язані із загальними проблемами та кризовими ситуаціями як у економіці України, так і в зовнішньоекономічному середовищі.

Виконано в межах НДР «Управління фінансовими результатами підприємств промисловості» № 0118U002403

Але що стосується внутрішніх факторів, то, безумовно, їх значення в досягненні необхідного рівня дохідності грає провідну роль з точки зору впливу саме керівництва на величину фінансових результатів окремих підприємств.

Механізм формування фінансових результатів і прибутку на рівні підприємств приділяється увага в роботах з економічної теорії, економіки підприємств, економічного аналізу, фінансового менеджменту, управлінського обліку та ін. Класики економічної теорії розкривають об'єктивні закони взаємозв'язку масштабів і витрат виробництва в коротко- та довгостроковому періодах з рівнем прибутковості суб'єктів господарювання [4]. Значний вклад у системне представлення змісту процесу управління прибутком вніс сучасний український вчений Бланк І. О., який докладно представив механізми формування прибутку від операційної, фінансової, інвестиційної діяльності та механізми його розподілу [5]. Більш конкретний взаємозв'язок доходів і відповідних їм витрат розглядається в роботах вітчизняних і зарубіжних учених з управлінського обліку [6–8].

Фінансові аналітики та спеціалісти з фінансового менеджменту пропонують конкретні методики і звертають увагу на необхідність урахування й оцінки впливу різноманітних факторів у процесі управління доходами та витратами на рівні суб'єктів господарювання [9–11].

Сучасні чисельні дослідження стану прибутковості промислових підприємств в Україні присвячені конкретним проблемам сьогодення як у масштабах галузі в цілому, так і в розрізі окремих підгалузей і підприємств [12–15].

Але мінливість процесів як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі підприємств викликають необхідність постійного та поглибленого вивчення змін у механізмах формування фінансових результатів

Мета статті – дослідити та виявити, як саме внутрішні фактори беруть участь у дії механізмів формування фінансових результатів підприємств промисловості. Кількісно оцінити силу впливу цих факторів та визначити найбільш вагомий на сучасному етапі розвитку національної економіки.

У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові методи системного підходу та причин-

но-наслідкового зв'язку під час відбору показників як функціональних і факторних змінних. Статистичні методи дозволили обґрунтувати вибіркочну сукупність підприємств, виконати їх групування за певними ознаками. За допомогою маржинального аналізу виявлена наявність взаємозв'язку між доходами, витратами та прибутком підприємств. Використання кореляційного аналізу дозволило оцінити тісноту зв'язку між функціональними та факторними змінними. Під час аналізу й обґрунтування висновків за результатами розрахунків використовувалися методи систематизації та узагальнення.

Як уже було відмічено, величина фінансових результатів підприємств промисловості значною мірою визначається великою кількістю факторів внутрішнього середовища, знання про які дозволяє цілеспрямовано управляти процесом їх формування. Знання про значущість, пріоритетність того або іншого фактора, можливості його використання підвищують ефективність процесу управління й обґрунтованість управлінських рішень. Впливаючи на ті з них, які найтісніше пов'язані з параметрами, що управляються, можна формувати фінансові результати, які задовольняють цілям підприємств.

На даному етапі досліджень спробуємо виявити найбільш істотні внутрішні фактори та оцінити ступінь їх впливу на фінансові результати підприємств промисловості.

Дослідження особливостей формування фінансових результатів під впливом внутрішніх факторів було проведено на основі методів якісного відбору інформації з використанням доступних даних фінансової звітності підприємств промисловості м. Харкова за період 2016–2019 рр. У вибіркочну сукупність увійшли 15 великих і середніх підприємств переробної промисловості, які тривалий період часу перебувають на ринку та представлені приватними або публічними акціонерними товариствами, з них: 6 підприємств мали прибутки, 2 підприємства мали збитки протягом усіх 4 років, а прибутковість 7 підприємств коливалася за роками. Вибір підприємств саме переробної промисловості обумовлений, по-перше, їх провідним місцем у промисловій галузі, а, по-друге, найбільш значними проблемами щодо втрати обсягів діяльності та прибутковості.

Відповідно до теорії вибіркового методу при побудові моделі випадкової вибірки нами був урахований і такий принциповий момент, як відповідність відібраної сукупності вимогам достатності об'єктів спостережень. В економічних дослідженнях допускається використання малої вибірки, обсяг якої звичайно не перевищує 30 одиниць і може доходити до 4–5 одиниць [16; 17].

Центральне та провідне місце в системі взаємопов'язаних показників фінансових результатів підприємств, що знаходять відображення у відповід-

ній фінансовій звітності, займає фінансовий результат від операційної діяльності. Механізм його формування, за інших рівних умов, забезпечується об'єктивно діючими зв'язками між розміром операційного прибутку, обсягом реалізації продукції та співвідношенням умовно-постійних і умовно-змінних поточних витрат. Основою вивчення вищезгаданої залежності є маржинальний або операційний аналіз, можливості якого досить широкі та дозволяють визначити обсяги виробництва та реалізації продукції, що забезпечують досягнення необхідного розміру фінансових результатів від операційної діяльності.

Прояв і сила дії цього механізму може бути визначена за допомогою відомого показника «ефекту операційного левеїджу», який відбиває відношення процентної зміни операційного прибутку до виплати податків та відсотків до процентної зміни обсягу продажів за певний період часу. Він характеризує залежність інтенсивності зміни результативного показника від змін розміру виручки. При цьому, чим вище значення показника, тим більше ризик, пов'язаний з даним підприємством.

Дослідження значень цього показника у вибіркочній сукупності підприємств промисловості за три роки дозволяє дійти висновку, що в 40,0% випадків (18 із 45 спостережень) ця залежність зовсім не простежується (табл. 1). До того ж, значення ефекту операційного левеїджу суттєво коливаються від 1,36 до 55,02 як між окремими підприємствами, так і в межах конкретного підприємства за роками.

Тобто в реальному житті відсутні чіткі взаємозв'язки між обсягами виробництва, складом витрат і фінансовими результатами від операційної діяльності. Це обумовлено тим, що на зміни цих показників впливає велика кількість як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, які діють у різних напрямках, без взаємного зв'язку. Інакше кажучи, зв'язок «обсяг виробництва – витрати – прибуток» у практичній господарсько-фінансовій діяльності є далеко не абсолютним, що обумовлено:

- ✦ відсутністю чітких можливостей для розподілу витрат на постійні та змінні;
- ✦ обмеженістю чіткої пропорційної зміни змінних витрат від зміни обсягів виробництва;
- ✦ неврахуванням зміни величини постійних витрат під впливом зовнішніх та інших факторів у короткостроковому періоді.

Фактори внутрішнього середовища підприємства різноманітно та різноспрямовано впливають на фінансові результати. Більшість їх взаємозв'язків проявляються як стохастичні (ймовірнісні), які є предметом кореляційного аналізу, котрий дозволяє оцінити залежність і тісноту зв'язку між двома випадковими величинами. Найбільш точними показниками ступеня тісноти зв'язку ознак є коефіцієнт кореляції. У випадку прямолінійної залежності

Спрямованість та коливання показника ефекту операційного левериджу (ЕОЛ) у вибірковій сукупності підприємств промисловості за 2017–2019 рр.

Спрямованість залежності	Кількість спостережень	Питома вага, %	Колівання ЕОЛ
Обидва показника змінюються позитивно (зростають)	22	48,9	0,21 → 51,23
у тому числі ЕОЛ > 1	18	40,0	1,36 → 51,23
Обидва показника змінюються негативно (зменшуються)	9	20,0	3,45 → 55,02
у тому числі ЕОЛ > 1	9	20,0	3,45 → 55,02
Змінення показників мають різну спрямованість (ВР зростає, ФР зменшуються)	14	31,1	-0,15 → -18,45
Усього	45	100	
Залежність не спостерігається	18	40,0	

ті значення коефіцієнта кореляції змінюється від 0 до 1. Більшість аналітиків виділяють такі діапазони значень коефіцієнта кореляції для характеристики тісноти зв'язку: до 0,3 – зв'язок слабкий; 0,3–0,5 – помірний; 0,5–0,7 – помітний; 0,7–0,9 – високий; понад 0,9 – досить високий. Якщо значення коефіцієнта кореляції має негативний знак, то це свідчить про наявність не прямого, а зворотного зв'язку між розглянутими явищами [16; 17].

Враховуючи, що розмір абсолютних значень фінансових результатів у вибірковій сукупності підприємств має достатньо значний розкид, функціональними показниками (Y_i) були відібрані їх відносні величини. Усі факторні показники (X_i) також представлені у структурованій і відносній формі (табл. 2).

Група результативних змінних являє собою систему послідовно сформованих у фінансовій звітності взаємопов'язаних показників фінансових результатів (від валового до чистого прибутку), віднесених до чистого доходу, що дозволяє уникнути впливу коливань їх абсолютних значень. Крім того, у цю групу були включені й показники рентабельності в цілому всього та власного капіталу, які є найважливішими якісними параметрами підприємства.

Внутрішні фактори представлені трьома групами показників. Перша, найбільш поширена група, включає систему з 10 показників, що характеризують рівень витрат та інших видів доходів у чистому доході підприємств. Особливість цих показників полягає в можливості послідовно простежити, на якому етапі формування фінансових результатів витрати та доходи різних видів діяльності здійснюють найбільший вплив на функціональні показники. Друга група показників характеризує фізичну та фінансову структуру капіталу, ступінь участі банківських кредитів у фінансуванні підприємств та, певною мірою, тип політики фінансування активів. Третя група показників пов'язана з визначенням ефективності використання ресурсів.

Нормативний (стандартизований) підхід до визначення величини фінансових результатів підприємства, що впливає з вимог до складання фінансової звітності, дозволяє розмежувати їх види залежно від етапів формування доходів і відповідних їм витрат.

Показники, що включені у групу функціональних змінних, знаходяться в тісному взаємозв'язку та взаємозалежності, що підтверджується більшістю значень парних коефіцієнтів кореляції (табл. 3). Виключення являє лише валовий прибуток, що визначається ефективністю виробничих процесів на підприємствах промисловості та здійснює лише помітний вплив на фінансові результати від операційної діяльності. При цьому сила впливу поступово зменшується під час переходу до наступних показників фінансових результатів, на величину яких впливають більшою мірою інші види діяльності, ніж виробнича.

Тіснота зв'язку між фінансовими результатами від операційної діяльності та подальшими показниками фінансових результатів висока, коефіцієнт кореляції перевищує 0,7. Тобто ступінь участі саме іншої операційної діяльності у формуванні фінансових результатів до оподаткування та чистого прибутку більш значна, ніж валового прибутку. Фінансовий результат до оподаткування, своєю чергою, є більш впливовим показником на чистий прибуток і показник ЕВІТ, ніж попередні результативні показники.

Що стосується показників рентабельності всього капіталу за показником фінансового результату до оподаткування, то ступінь залежності від інших результативних показників є помітною, але вона поступово знижується по мірі об'єктивного зменшення значень показників у формі 2 фінансової звітності. А рентабельність власного капіталу, навпаки, стає більш залежною, і ця залежність зростає по мірі просування в низ даної форми.

Позначки змінних для кореляційного аналізу впливу внутрішніх факторів на фінансові результати підприємств промисловості

Показник	Зміст показника	Формула розрахунку
Функціональні змінні		
<i>Рівень фінансових результатів у чистому доході, од.</i>		
Y_1	Валового прибутку (ВП) у чистому доході (ЧД)	ВП/ЧД
Y_2	Фінансових результатів від операційної діяльності (ФРод)	ФРод/ЧД
Y_3	Фінансових результатів до оподаткування (ФРоп)	ФРоп/ЧД
Y_4	Чистого прибутку (ЧП)	ЧП/ЧД
Y_5	Фінансових результатів до виплати відсотків та податків (ЕВІТ)	ЕВІТ/ЧД
	Рівень рентабельності капіталу, од.	
Y_6	Рентабельність всього капіталу (К)	ФРоп/К
Y_7	Рентабельність власного капіталу (ВК)	ЧП/ВК
Факторні змінні		
<i>Рівень витрат та інших доходів, од.</i>		
X_1	Собівартість реалізованої продукції (Сс) до чистого доходу	Сс/ЧД
X_2	Інші операційні доходи (ІОД) до чистого доходу	ІОД/ЧД
X_3	Адміністративні витрати (АдВ) до чистого доходу	АдВ/ЧД
X_4	Витрати на збут (ВЗ) до чистого доходу	ВЗ/ЧД
X_5	Інші операційні витрати (ІОВ) до чистого доходу	ІОВ/ЧД
X_6	Загальна сума операційних витрат без собівартості до ЧД	(АдВ+ВЗ+ІОВ)/ЧД
X_7	Доходи від фінансової (ФД) та інших видів діяльності до ЧД	(ІД+ФД)/ЧД
X_8	Фінансові витрати (ФВ) до чистого доходу	ФВ/ЧД
X_9	Інші витрати (ІВ) до чистого доходу	ІВ/ЧД
X_{10}	Податок на прибуток (ПП) до чистого доходу	ПП/ЧД
<i>Структура капіталу, од.</i>		
X_{11}	Частка необоротних активів (НА) у загальній сумі капіталу	НА/К
X_{12}	Частка власного капіталу (ВК) у загальній сумі капіталу	ВК/К
X_{13}	Частка банківських кредитів (БК) у загальній сумі капіталу	БК/К
X_{14}	Частка власного оборотного капіталу (ВОК) у капіталі	ВОК/К
<i>Показники ефективності, од.</i>		
X_{15}	Швидкість обороту капіталу	ЧД/К
X_{16}	Частка доданої вартості у чистому доході	ДВ/ЧД
X_{17}	Частка доданої вартості у капіталі	ДВ/К

Таким чином, підтверджується наявність достатньо чіткого зв'язку між функціональними змінними, але їх величина формується під впливом інших внутрішніх факторів, а саме: витрат і доходів від різних видів діяльності.

Подальше проведення кореляційного аналізу (на основі 45–60 спостережень по окремих показниках) та визначення коефіцієнтів кореляції (табл. 4) дозволило зробити такі висновки.

Перший факторний показник – собівартість продукції, що характеризує рівень витратомісткості виробничої діяльності, знаходиться у зворотному функціональному зв'язку з валовим прибутком і по-

мірно впливає на всі подальші показники фінансових результатів. При цьому тіснота зв'язку поступово зменшується при переході до кожного наступного показника фінансових результатів.

Інші операційні доходи, частка яких у чистому доході у вибірковій сукупності підприємств коливається від 0,6% до 22,6% при середньому значенні 3,7%, грають певну негативну роль у формуванні всіх показників фінансових результатів, що суперечить теоретичним положенням. Але такий зв'язок пояснюється тим, що збільшення інших доходів від операційної діяльності супроводжується більш інтенсивним нарощуванням інших витрат від операційної

Таблиця 3

Значення парних коефіцієнтів кореляції, що характеризують взаємозв'язок результативних змінних ($Y_1 - Y_7$)

	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_6	Y_7
Y_1	1,0000						
Y_2	0,3649	1,0000					
Y_3	0,3052	0,7563	1,0000				
Y_4	0,2969	0,7251	0,8996	1,0000			
Y_5	0,2891	0,7399	0,7582	0,7597	1,0000		
Y_6	0,1384	0,6799	0,6402	0,6340	0,5981	1,0000	
Y_7	0,0728	0,6533	0,7304	0,7600	0,7258	0,7803	1,0000

Таблиця 4

Значення коефіцієнтів кореляції щодо тісноти зв'язку між функціональними змінними та внутрішніми факторами

	Рівень фінансових результатів у чистому доході					Рентабельність капіталу	
	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	Y_5	Y_6	Y_7
<i>Структура доходів і витрат</i>							
X_1	-1,0000	-0,3683	-0,3088	-0,3006	-0,2929	-0,1399	0,0195
X_2	-0,0074	-0,3314	-0,3436	-0,3330	-0,2737	-0,1258	0,0784
X_3	0,2553	-0,3892	-0,3773	-0,3729	-0,3567	-0,2073	-0,2285
X_4	0,5539	0,0361	0,0519	0,0503	0,0517	-0,2685	-0,2223
X_5	-0,1313	-0,9020	-0,9079	-0,9090	0,9092	-0,5380	-0,5920
X_6	0,1903	-0,8108	-0,8057	-0,8059	-0,8258	-0,5810	-0,3984
X_7	-0,0640	-0,1635	-0,3592	-0,3456	-0,1425	-0,1942	0,0850
X_8	-0,2536	-0,7301	-0,8742	-0,8715	-0,7245	-0,4729	0,3197
X_9	-0,0795	-0,3725	-0,5772	-0,5669	-0,3860	-0,3254	-0,3135
X_{10}	0,2541	0,4322	0,3076	-0,3861	0,2670	-0,0994	0,1351
<i>Структура капіталу</i>							
X_{11}	-0,4519	-0,2218	-0,2795	-0,2807	0,2708	-0,0761	-0,2118
X_{12}	-0,2412	0,2796	0,5344	0,5084	0,1995	0,6199	0,3628
X_{13}	-0,0602	0,0445	-0,4340	-0,4258	-0,1427	-0,0399	0,0662
X_{14}	-0,0512	0,3420	0,4617	0,4417	0,2523	0,6006	0,2027
<i>Показники ефективності</i>							
X_{15}	0,3791	0,0993	0,2371	0,2294	-0,1357	0,3710	0,0525
X_{16}	-0,0573	-0,4939	-0,5788	-0,5802	-0,4644	-0,2173	0,1636
X_{17}	0,4219	0,1861	0,2463	0,2218	0,2402	-0,0118	0,0998

діяльності, рівень яких коливається від 8,8% до 55,6% при середньому значенні 21,5%. Тобто інша операційна діяльність, яка пов'язана із процесами реалізації інших поточних активів та з позареалізаційними операціями, що обумовлені відносинами власності та вторинного розподілу, для більшості підприємств є збитковою.

Найбільш впливовим негативним фактором на всі функціональні змінні, за виключенням валового прибутку (останнє цілком зрозуміло), є рівень інших операційних витрат (X_5), який у деяких підприємств досягає 3040%. Ці витрати значною мірою пов'язані з

певними негараздами в діяльності підприємств: списанням безнадійної дебіторської заборгованості; втратами від операційної курсової різниці; втратами від знецінення запасів, псуванням цінностей; визнанням штрафів тощо. Значення коефіцієнтів кореляції перевищує 0,9 і свідчать про досить високий ступінь зв'язку.

Саме ці витрати обумовили високу залежність рівнів фінансових результатів від загальної суми усіх операційних витрат без урахування собівартості реалізованої продукції (X_6). Коефіцієнти кореляції – більше 0,8. При цьому тіснота зв'язку з адміністративними витратами лише помірна, а витрати на збут

позитивно впливають на валовий прибуток. Останнє явище можна пояснити тим, що підвищення рівня витрат на збут відносно знижує рівень собівартості в чистому доході і, відповідно, впливає на збільшення питомої ваги валового прибутку.

Ще одні фактори, що беруть участь у формуванні фінансових результатів до оподаткування та чистого прибутку, пов'язані з фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємств промисловості.

У 9 з 15 підприємств доходи від фінансової та інших видів діяльності складаються тільки з інших доходів, у склад яких включаються доходи від реалізації необоротних активів, від неопераційних курсових різниць, штрафи та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності. Їх вплив помітний лише для двох показників фінансових результатів, але має негативну спрямованість. Останнє пояснюється тим самим явищем, що має місце при співвідношенні інших доходів операційної діяльності та інших операційних витрат. Збільшення рівня доходів від фінансової та інвестиційної діяльності по підприємствах супроводжується більш інтенсивним зростанням відповідних витрат. Тобто для більшості підприємств ці види діяльності також є збитковими.

Підтвердженням цього положення є висока залежність усіх показників фінансових результатів від рівня фінансових витрат (X_8), (коефіцієнти кореляції знаходяться у межах $-0,7 \div -0,9$), і помітна залежність від інших витрат (коефіцієнти кореляції $-0,4 \div -0,6$).

Податок на прибуток, який для підприємств розглядається як витрати, помітно негативно впливає тільки на чистий прибуток. З іншими показниками фінансових результатів, формування яких передують чистому прибутку, зв'язок позитивний і помітний, що пояснюється прямим пропорційним взаємозв'язком розміру податку з розміром бази оподаткування.

Показники рентабельності всього та власного капіталу певною мірою залежать від рівня інших операційних витрат і витрат від фінансової та інших видів діяльності.

Аналіз коефіцієнтів кореляції факторних показників, які входять до другої групи та характеризують склад капіталу, дозволяє дійти висновку, що найбільший вплив на формування фінансових результатів до оподаткування та чистого прибутку здійснює фінансова структура капіталу. Більш високі значення питомої ваги власного та власного оборотного капіталу помітно та позитивно впливають на функціональні зміни. А зростання частки банківських кредитів, навпаки, здійснює негативний вплив. Ці залежності корелюють зі спрямованістю та тісністю зв'язку фінансових результатів з фінансовими витратами. Тобто відносно зростання власного капіталу сприяє зменшенню фінансових витрат і навпаки – зростання рівня банківського кредитування сприяє їх збільшенню.

А от що стосується тісноти зв'язку з фізичним складом капіталу, а саме: питомою вагою необоротних активів (X_{11}), то він дуже слабкий і негативно спрямований. Відомо, що розмір та ефективність використання необоротних активів визначають величину постійних витрат. Чим більше рівень капіталізації активів, тим більшу частку займають постійні витрати, тим більший ризик втрати прибутків за умов зменшення обсягів діяльності підприємств. Останнє явище характерно для більшості підприємств промисловості в останні роки. Це й обумовлює негативні значення коефіцієнтів кореляції. Їх низькі значення (до 0,3) підтверджують раніше наведену інформацію щодо незначних можливостей реалізації ефекту операційного левериджу в сучасних дуже мінливих умовах господарської діяльності підприємств промисловості (див. табл. 1). Лише помітний зв'язок має місце з рівнем валового прибутку, який залежить не тільки від величини собівартості продукції, але й від її складу.

Перший показник останньої групи факторних змінних (X_{15}) характеризує швидкість обороту капіталу, тобто є показником ефективності використання ресурсів підприємств. Але, на жаль, як і у попередніх дослідженнях [2] на рівні галузі в цілому, на рівні окремих підприємств суттєвого впливу цей показник на фінансові результати не справляє. Помірний позитивний зв'язок спостерігається лише з валовим прибутком і рентабельністю всього капіталу, коефіцієнти кореляції перевищують 0,3. Більш тісний зв'язок рівня валового прибутку спостерігається із співвідношенням доданої вартості до витрат капіталу X_{17} (коефіцієнт кореляції 0,4219). Це свідчить про те, що більша частина витрат на оплату праці припадає не на виробництво, а на інші види діяльності підприємства, у тому числі адміністративні витрати.

Частка доданої вартості в чистому доході, яка характеризує внесок витрат власної праці у створення продукції та може, певною мірою, визначити ефективність використання трудових ресурсів, знаходиться у зворотному та помітному зв'язку з усіма основними показниками фінансових результатів. Це свідчить про те, що витрати на оплату та утримання трудових ресурсів не компенсуються відповідним рівнем їх продуктивності на рівні окремих підприємств.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження підтверджує, що величина фінансових результатів і прибутковість підприємств промисловості певною мірою формуються під впливом групи факторів внутрішнього середовища. Але особливості сучасного стану галузі, перш за все, підприємств переробної промисловості, свідчать про слабку участь основної операційної, а саме: виробничої діяльності у формуванні фінансових результатів та чистого прибутку. Основну негативну роль відіграють витрати від іншої операційної, фінансової та інших видів діяльності. Не простежується чітка за-

лежність між обсягами виробництва, прибутками та складом операційних витрат. Ефективність господарської діяльності практично не впливає на фінансові результати та прибутковість різних видів діяльності підприємств. Це викликає необхідність удосконалення внутрішніх механізмів формування фінансових результатів і підвищення рівня прибутковості підприємств промисловості. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова Н. О., Носирєв О. О. Вплив макроекономічних факторів на фінансові результати підприємств промисловості. *Соціальна економіка*. 2018. Вип. 56. С. 18–26. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/49907/1/SE_2018_56_Vlasova_Vplyv_makroekonom_faktoriv.pdf
2. Власова Н. О., Носирєв О. О. Оцінка впливу галузевих факторів на фінансові результати підприємств промисловості. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 394–402. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-394-402>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Макконнелл К. Р., Брю С.Л. *Економикс: принципи, проблеми и политика*. М. : Республика, 1992. Т. 2. 400 с.
5. Бланк И. А. *Управление прибылью*. Киев : Ника-Центр, 2007. 768 с.
6. Палий В. Ф. *Управленческий учет издержек и доходов (с элементами финансового учета)*. М. : ИНФРА-М, 2006. 279 с.
7. Друри К. *Управленческий учет для бизнес-решений / пер. с англ.* М. : Юнити-Дана, 2012. 655 с.
8. Этрилл П., МакЛейни Э. *Финансовый менеджмент и управленческий учет для руководителей и бизнесменов / пер. с англ.* В. Ионоу. М. : Альпина Паблишер, 2012. 648 с.
9. Бернстайн Л. А. *Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация / пер. с американ. пятого изд.; научн. ред. перевода И. И. Елисеева*. М. : Финансы и статистика, 2002. 624 с.
10. Уотшем Т. Дж., Паррамоу К. *Количественные методы в финансах / пер. с англ. под ред. М. Р. Ефимовой*. М. : Финансы, ЮНИТИ, 1999. 527 с.
11. Хелферт Э. *Техника финансового анализа / пер. с англ.* 10-е изд. СПб. : Питер, 2003. 640 с.
12. Ішук С. О. Оцінка ефективності функціонування промислового сектора економіки регіонів України. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2018. Вип. 1. С. 88–92.
13. Іванченкова Л. В., Ткачук Г. О., Скляр Л. Б. Проблемні питання оцінки фінансових результатів діяльності сучасного підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 3-1. С. 84–89. URL: http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2019/52_1_2019/19.pdf
14. Соколова Л. В., Верясова Г. М., Соколов О. Є. Ретроспективний аналіз фінансових результатів функціонування суб'єктів господарювання України. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 31. С. 376–385. URL: https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/9843/1/Sokolova_LV_Veriasova_GM_Sokolov_OE_2019_P_376-385.pdf

15. Шовкун І. А. Інвестиційне забезпечення неоіндустріальної трансформації промислового потенціалу України // *Неоіндустріальна трансформація промислового потенціалу України : колективна монографія ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. В. Дейнеко*. Київ, 2016. С. 126–197.
16. Вашків П. Г., Пастер П. І., Сторожук В. П., Ткач В. І. *Теорія статистики : навч. посіб.* Київ : Либідь, 2001. 320 с.
17. Гинзбург А. И. *Экономический анализ : учебник для вузов*. 3-е изд. СПб., 2011. 448 с.

REFERENCES

- Bernstain, L. A. *Analiz finansovoy otchetnosti: teoriya, praktika i interpretatsiya* [Analysis of Financial Statements: Theory, Practice and Interpretation]. Moscow: Finansy i statistika, 2002.
- Blank, I. A. *Upravleniye pribylyu* [Profit Management]. Kyiv: Nika-Tsentr, 2007.
- Druri, K. *Upravlencheskiy uchet dlya biznes-resheniy* [Management Accounting for Business Solutions]. Moscow: Yuniti-Dana, 2012.
- Etrill, P., and MakLeyni, E. *Finansovyy menedzhment i upravlencheskiy uchet dlya rukovoditeley i biznesmenov* [Financial Management and Management Accounting for Executives and Businessmen]. Moscow: Alpina Publisher, 2012.
- Ginzburg, A. I. *Ekonomicheskii analiz* [Economic Analysis]. St. Petersburg, 2011.
- Ishchuk, S. O. "Otsinka efektyvnosti funktsionuvannya promyslovoho sektora ekonomiky rehioniv Ukrainy" [Estimation of the Functioning Efficiency of the Industrial Sector of Economy of the Ukraine Regions]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Seriya «Ekonomika»*, no. 1 (2018): 88-92.
- Ivanchenkova, L. V., Tkachuk, H. O., and Skliar, L. B. "Problemni pytannia otsinky finansovykh rezultativ diialnosti suchasnoho pidpriemstva" [Problematic Issues in Evaluating the Financial Performance of a Modern Business]. *Biznes-navihator*, is. 3-1 (2019): 84-89. http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2019/52_1_2019/19.pdf
- Khelfert, E. *Tekhnika finansovogo analiza* [Financial Analysis Technique]. St. Petersburg: Piter, 2003.
- Makkonnell, K. R., and Briu, S. L. *Ekonomiks: printsipy, problema i politika* [Economics: Principles, Problems and Politics], vol. 2. Moscow: Respublika, 1992.
- Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
- Paliy, V. F. *Upravlencheskiy uchet izderzhok i dokhodov (s elementami finansovogo ucheta)* [Management Accounting of Costs and Income (With Elements of Financial Accounting)]. Moscow: INFRA-M, 2006.
- Shovkun, I. A. "Investytsiine zabezpechennia neoindustrialnoi transformatsii promyslovoho potentsialu Ukrainy" [Investment Support of Neo-industrial Transformation of Ukraine's Industrial Potential]. In *Neoindustrialna transformatsiia promyslovoho potentsialu Ukrainy*, 126-197. Kyiv, 2016.
- Sokolova, L. V., Veriasova, H. M., and Sokolov, O. Ye. "Retrospektyvnyi analiz finansovykh rezultativ funktsionuvannya subiektiv hospodariuvannya Ukrainy" [Retrospective Analysis of Financial Results of Ukrainian

Economic Entities Functioning]. *Infrastruktura rynku*, is. 31 (2019): 376-385. https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/9843/1/Sokolova_LV_Veriasova_GM_Sokolov_OE_2019_P_376-385.pdf

Uotshem, T. Dzh., and Parramou, K. *Kolichestvennyye metody v finansakh* [Quantitative Methods in Finance]. Moscow: Finansy; YuNITI, 1999.

Vashkiv, P. H. et al. *Teoriia statystyky* [Theory of Statistics]. Kyiv: Lybid, 2001.

Vlasova, N. O., and Nosyriev, O. O. "Otsinka vplyvu haluzevykh faktoriv na finansovi rezultaty pidpriem-

stv promyslovosti" [Assessing the Influence of Industry Factors on the Financial Results of Industrial Enterprises]. *Biznes Inform*, no. 5 (2020): 394-402. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-5-394-402>

Vlasova, N. O., and Nosyriev, O. O. "Vplyv makroekonomichnykh faktoriv na finansovi rezultaty pidpriemstv promyslovosti" [The Effect of Macroeconomic Factors on the Financial Results of Industrial Enterprises]. *Sotsialna ekonomika*, is. 56 (2018): 18-26. http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/49907/1/SE_2018_56_Vlasova_Vplyv_makroekonom_faktoriv.pdf

УДК 368:366.01

JEL: I13

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК ДОБРОВОЛЬНОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ

©2021 КОНДРАТЕНКО Д. В., ГРОМАКОВА В. В.

УДК 368:366.01

JEL: I13

Кондратенко Д. В., Громакова В. В. Фактори впливу на розвиток добровільного медичного страхування

Метою статті є дослідження теоретичних і практичних аспектів факторів впливу на розвиток добровільного медичного страхування (ДМС) в Україні. Досліджено місце та показники розвитку ринку медичного страхування в Україні за 2012–2019 рр. Проаналізовано динаміку показників ринку медичного страхування на основі розміру валових страхових премій і виплат; доведено, що добровільне медичне страхування (безперервне страхування здоров'я) останні п'ять років характеризується зростанням. Визначено фактори, які суттєво вплинули на розвиток ринку та сучасний стан добровільного медичного страхування, зокрема пандемія COVID-19, економічна криза, високі показники захворюваності застрахованих осіб, значна вартість страхового медичного полісу, відсутність податкових преференцій для бізнесу щодо медичних соціальних пакетів і нестача спеціалізованих навчальних установ по ДМС. Здійснено класифікацію факторів, що впливають на розвиток добровільного медичного страхування за рівнем їх виникнення, та визначено, що найбільшу силу впливу на ДМС мають такі чинники: погіршення платоспроможності потенційних страхувальників; ціноутворення на медичному ринку; надмірне податкове навантаження для юридичних осіб. Обґрунтовано, що безперечним способом мотивації впровадження добровільного медичного страхування є проведення змін у податковому законодавстві України; запропоновано мікрострахування як підґрунтя для розвитку добровільного медичного страхування. Перспективи подальших досліджень лежать у вивченні факторів впливу на розвиток мікрострахування в країні.

Ключові слова: охорона здоров'я, добровільне медичне страхування, фактори впливу, мікрострахування.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-243-249>

Рис.: 2. Бібл.: 11.

Кондратенко Діана Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та кредиту, Харківський національний університет будівництва та архітектури (вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна)

E-mail: t0958987828@gmail.com

Громакова Вікторія Владиславівна – студентка, Харківський національний університет будівництва та архітектури (вул. Сумська, 40, Харків, 61002, Україна)

E-mail: vittoria98.gromakova@gmail.com

UDC 368:366.01

JEL: I13

Kondratenko D. V., Hromakova V. V. The Factors of Influence on the Development of Voluntary Health Insurance

The article is aimed at studying the theoretical and practical aspects of factors influencing the development of voluntary health insurance (VHI) in Ukraine. The place and indicators of development of the health insurance market in Ukraine for 2012-2019 are researched. The dynamics of health insurance market indicators based on the amount of gross insurance premiums and payments is analyzed; it is proved that voluntary health insurance (continuous health insurance) is characterized by growth during the last five years. The factors that significantly influenced the development of the market and the current state of voluntary health insurance, in particular the COVID-19 pandemic, the economic crisis, high incidence rates of insured persons, the significant cost of an insurance medical policy, the lack of tax preferences for business regarding medical social packages and the lack of specialized educational institutions on the VHI, are determined. The classification of factors of influence on the development of voluntary health insurance according to the level of their occurrence is carried out, and it is determined that the following factors have the greatest force of influence on the VHI: deterioration of solvency of potential insurers; pricing in the medical market; excessive tax burden for legal entities. It is substantiated that the indisputable way of motivating the introduction of voluntary health insurance is to amend the tax legislation of Ukraine; micro insurance is proposed as a basis for the development of voluntary health insurance. Prospects for further research lie in the study of factors influencing the development of micro insurance in the country.

Keywords: health care, voluntary health insurance, factors of influence, micro insurance.

Fig.: 2. Bibl.: 11.

Kondratenko Diana V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Credit, Kharkiv National University of Construction Engineering and Architecture (40 Sumska Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: t0958987828@gmail.com

Hromakova Viktoriia V. – Student, Kharkiv National University of Construction Engineering and Architecture (40 Sumska Str., Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: vittoria98.gromakova@gmail.com